**Список використаних джерел**

1. Ярошенко Т. Відкритий доступ, відкрита наука, відкриті дані: як це було і куди йдемо (до 20-ліття Будапештської ініціативи відкритого доступу). *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук.* 2021. № 8. С. 10–26.

2. Budapest Open Access Initiative 2002. URL: https://www.researchgate.net/publication/307696427_Budapest_Open_Access_Initiative_2002 (дата звернення: 27.05.2026).

3. Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities. 2003. URL: https://openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration (дата звернення: 27.05.2026).

4. UNESCO Recommendation on Open Science. Paris: UNESCO, 2021. URL: https://www.unesco.org/en/open-science/about (дата звернення: 27.05.2026).

5. Suber P. Open Access Cambridge, MA: MIT Press, 2012. URL: https://dash.harvard.edu/entities/publication/73120378-b13c-6bd4-e053-0100007fdf3b (дата звернення: 27.05.2026).

6. Open Access – Towards a non-normative and systematic understanding / N. Taubert, A. Hobert, N. Fraser et al. *arXiv.* 2019. URL: https://arxiv.org/abs/1910.11568 (дата звернення: 27.05.2026).

**УДК 930.25:004.9:355.01**

***Леся Ковальська, д-р іст. наук, професор***
***Державна науково-педагогічна бібліотека України***
***імені В. О. Сухомлинського, м. Київ***

## ТЕМПОРАЛЬНІСТЬ ТА СТАЛІСТЬ ДОКУМЕНТНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

*Анотація. Питання темпоральності і сталості документальної спадщини особливо актуалізували тенденції цифровізації та новітніх форм фіксації інформації. В умовах війни в Україні постає також питання необхідності та можливостей збереження свідчень, фіксації історичної пам'яті, переведення цифрових інформаційних ресурсів у сталі документальні комплекси, збереження національної історичної пам'яті. Також варто враховувати, що сучасна парадигма збереження пам'яті переходить від статичного зберігання до безперервного управління цифровою сталістю.*

*Ключові слова: документна спадщина, цифрова трансформація, змінюваність / темпоральність інформації, сталість / незмінюваність документа.*

Актуальність дослідження категорій темпоральності і сталості зумовлена запитами на збереження документної спадщини як основи історичної пам'яті та наукового знання в умовах цифрової трансформації. Використання цифрових інформаційних технологій змінює способи продукування, зберігання та використання документів, актуалізуючи проблему їх довготривалої доступності та автентичності. Водночас виклики війни в Україні зумовлюють реальні загрози фізичного знищення документних фондів і втрати унікальних джерел. Виникає необ-

хідність розроблення ефективних стратегій забезпечення сталості та безпеки документної спадщини.

Особливого значення набуває осмислення темпоральності документів як чинника інтерпретації історико-педагогічних процесів і реконструкції досвіду. Як зазначає у своїй статті Л. Приходько, темпоральність (лат. tempus – «час») – часова сутність явищ, породжена динамікою їх руху; відносно документа проявляється у таких поняттях як «життєвий цикл документа», «дата документа», «терміни зберігання документа», визначає його статуси у значенні оперативного документа чи архівного документа [2, с. 70].

Збереження джерел інформації (цифрового контенту), створених у сучасних технологічних умовах, і меморіалізація тісно пов'язані як взаємодоповнювальні процеси роботи з колективною пам'яттю. Оскільки збереження забезпечує фізичну й цифрову доступність джерел (документів, даних, медіа), їх цілісність, автентичність і довготривале існування. Без цього етапу сам матеріал для пам'яті просто не зберігається [3].

Також *меморіалізація* – це вже інтерпретація, відбір і надання значення джерелам у суспільному, культурному та науковому контекстах. Вона формує наративи, визначає, що саме стає частиною історичної пам'яті. Їх кореляція полягає в тому, що збереження є передумовою меморіалізації, коли меморіалізація визначає пріоритети збереження (що саме оцифровувати, архівувати, популяризувати) [3]. У цифрову епоху обидва процеси інтегруються через репозитарії, цифрові архіви, онлайн-колекції, де збереження і представлення відбуваються одночасно. В умовах війни цей зв'язок посилюється: збереження набуває характеру захисту, а меморіалізація – інструменту фіксації досвіду та формування історичної правди.

*Парадокс цифрової темпоральності* полягає в тому, що цифрові об'єкти одночасно мають ознаки надзвичайної крихкості й потенційної «вічності»:

– *цифрова темпоральність проявляється* у швидкому старінні форматів, залежності від програмного забезпечення та носіїв, що робить інформацію нестабільною і ризикованою для втрати;

– саме *цифрове середовище створює ілюзію необмеженого та безстрокового збереження* через легкість копіювання і поширення. У цьому й виникає суперечність: щоб забезпечити сталість, цифрові ресурси потребують постійного втручання – міграції форматів, оновлення систем, резервного копіювання.

У цьому контексті можна запропонувати визначення цифрової темпоральності як не просто характеристики часу існування документів, а динамічного процесу їх безперервного відтворення. Темпоральність змінює уявлення про збереження як одноразову дію, перетворюючи його на тривалий, технологічно залежний процес підтримки доступності й автентичності інформації [2, с. 70].

Прояви цифрової темпоральності найвиразніше розкриваються через напруження між очікуваною тривалістю дії цифрових джерел і їх фактичною нестабільністю. Суспільство дедалі більше покладається на цифрові документи як на докази з довготривалою правовою та історичною силою, однак їх існування залежить від технологічних умов, що швидко змінюються, роблячи такі джерела вразливими до втрати, пошкодження або недоступності. У цьому випадку носії пам'яті покликані виконувати функцію «довготривалості», не володіючи відповідною стійкістю [2, с. 70].

Однією з вагомих характеристик є короткий «життєвий цикл» документів і цифрових об'єктів: *формати застарівають, програмне забезпечення припиняє підтримку, апаратні носії швидко виходять з ужитку*. Унаслідок цього цифрові ресурси потребують постійного оновлення, міграції та технічного супроводу, щоб не втратити функціонал. Водночас виникає глибинна суперечність між логікою історичного пізнання і природою цифрового середовища. Історія оперує довгими часовими інтервалами, орієнтується на тривалість, спадковість і накопичення смислів, тоді як цифрове середовище функціонує в режимі швидкоплинності, фрагментарності та нестійкості. У такій невідповідності й проявляється цифрова темпоральність як феномен, що вимагає переосмислення підходів до збереження, інтерпретації та використання документної спадщини [3].

У цифрову епоху *свідчення подій* / *джерела інформації* / *носії пам'яті* набувають нових форм і характеристик, переходячи від традиційних документів до масиву цифрових слідів (повідомлень, фото, відео, геолокаційних даних, записи соціальних мереж). Ці свідчення створюються миттєво, без посередництва інституцій, що підвищує їх оперативність, але водночас ускладнює перевірку достовірності та контексту. Їх цінність полягає у фіксації подій «у реальному часі», однак вони є вразливими до редагування, маніпуляцій і зникнення. Це змінює саму природу доказовості: важливими стають не лише зміст, а й метадані, цифрові сліди та механізми верифікації. Відтак «свідчення подій» у цифровому середовищі потребують спеціальних підходів до збереження, автентифікації та інтерпретації. В умовах швидкої інформатизації та віртуалізації суспільства архіви і документально-інформаційні ресурси перестають бути лише «місцем зберігання документів» у класичному сенсі (паперові фонди, стабільні носії, лінійна історична фіксація), а переходять у ширшу, динамічну цифрову екосистему, змінюючи принципи формування, збереження і використання документної спадщини [3].

У дослідницькому контексті темпоральність та сталість документної спадщини в умовах цифрової трансформації та воєнних викликів потребує врахування важливих чинників. Темпоральність документів стає нестабільною, оскільки у цифровому середовищі документ не має фіксованого «життєвого циклу» як у па-

перовій архівістиці [2, с. 70]. Цифровий документ можна змінити, втратити, копіювати, фрагментувати, знищити без фізичного знищення, що руйнує класичне уявлення про сталість архівного сліду. Сьогодні документна спадщина формується не лише в архівах, а й у хмарних сервісах, соціальних мережах, месенджерах, державних цифрових реєстрах. Архівування стало розподіленим і мережевим процесом. Змінюється поняття автентичності та доказовості, оскільки у цифрову епоху важливими стають метадані, цифрові підписи, версійність, логування змін – не сам документ, а його цифровий «контекст існування».

Воєнні виклики в Україні радикально загострюють проблему нестабільності цифрової спадщини. Факти руйнування інфраструктури, кібератаки, вимушена міграція даних, втрата доступу до серверів або платформ призводять до того, що документ може існувати формально, але бути фактично недоступним або незахищеним. Загалом, сьогодні можна констатувати перехід від традиційної архівної моделі «зберегти документ у часі» до «керування цифровою пам’яттю» в умовах її постійної змінності, розподіленості та вразливості. Сталість не гарантує незмінність, а вбирає технологічні, організаційні правові механізми забезпечення збереженості [1].

Темпоральність як ризик збереження цифрових свідчень і документної пам’яті проявляється як сукупність технічних, інституційних і інформаційних загроз, що підривають сталість цифрової спадщини. Крихкість цифрових платформ та форматів полягає в їх швидкій застарілості та залежності від оновлень програмного забезпечення. Дані можуть ставати недоступними через зміну форматів, закриття сервісів або втрату сумісності між системами.

Постійність стає новим викликом. Довгострокова архівна сталість у цифрову епоху позначає збереження документів у часі, та забезпечення їх доступності, автентичності, читаності в умовах технологічних змін. Якщо у традиційному архіві паперовий документ міг існувати десятиліттями без змін, то цифрові об’єкти залежать від програмного середовища, яке швидко оновлюється або зникає. Тому довгострокове збереження вимагає постійної міграції даних і підтримки сумісності форматів.

Важливим аспектом є інституційна стійкість архівів і бібліотек, які повинні адаптуватися до гібридних моделей роботи, поєднуючи класичні функції з цифровими репозиторіями, системами резервного копіювання та хмарними технологіями. Окремий виклик становить гарантування автентичності та цілісності цифрових ресурсів у часі, для чого потрібні механізми фіксації версій, цифрового підпису, метаданих і аудиту змін, щоб документ залишався доказовим джерелом навіть після багатьох трансформацій. Також важливою є координація стандартів і політик на національному та міжнародному рівнях, адже без узгоджених підходів до опи-

су, зберігання та доступу неможливо забезпечити довготривалу сумісність архівних та бібліотечних систем. У підсумку, сталість у цифровому середовищі – це не стан, а процес безперервної підтримки доступності та достовірності документної спадщини в умовах технологічної мінливості та інформаційних ризиків [1].

Отже, цифрова трансформація змінює природу документної спадщини, роблячи її динамічною, розподіленою та технологічно залежною. Темпоральність цифрових документів характеризується нестабільністю їх існування, версійністю та вразливістю до втрати або модифікації. Сталість документної спадщини в цифровому середовищі не є даністю, а потребує постійного технічного й організаційного забезпечення. Воєнні виклики посилюють ризики втрати цифрових ресурсів через руйнування інфраструктури, кібератаки та обмеження доступу. Вагомим чинником збереження є розвиток надійних систем резервування, міграції даних і захищених цифрових інформаційних ресурсів. Автентичність і доказовість цифрових документів залежать від метаданих, цифрових підписів і фіксації історії змін. Сучасна парадигма збереження пам'яті переходить від статичного зберігання до безперервного управління цифровою сталістю.

**Список використаних джерел**

1. Рибачок О. М. Документальна спадщина як складова культурних цінностей і культурної спадщини. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2017. № 2. С. 81–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2017_2_13

2. Приходько Л. Ф. Національний архівний фонд: поняття, склад, структура. *Архіви України.* 2017. № 1. С. 62–87.

3. Менська О. Цифровізація як ефективний спосіб збереження історико-культурної спадщини: міжнародне та національне нормативно-правове забезпечення. *Věda a perspektivy.* 2024. № 2(33). С. 129–145.

**УДК 004:02:81'373**

***Максим Опірський, здобувач вищої освіти ОС «Доктор філософії»***
***Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ***

## ЦИФРОВІЗАЦІЯ БІБЛІОТЕЧНОЇ ГАЛУЗІ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛЕКСИКИ

*Анотація. Проаналізовано вплив цифровізації на формування сучасної бібліотекознавчої терміносистеми. Показано, що глобалізація, утвердження концептів відкритості науки та розвиток цифрових сервісів зумовили трансформацію функцій бібліотек і появу нових професійних понять. Розкрито зміни в інформаційній інфраструктурі, що спричинили поширення термінів, пов'язаних із цифровими об'єктами, процесами, інструментами й ресурсами. Об-*